

Я. С. Галанюк,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України

СУЧАСНА ПОЛІТИКА КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИХ СЛУЖБ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Ya. Galaniuk,
Postgraduate student of division of European integration and globalization and management
of national security of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES' MODERN POLICY ON THE BORDER GUARD
SERVICES' ACTIVITY IN THE SPHERE OF PROTECTING AND DEFENDING THE STATE BORDER

У статті викладено результати аналізу європейського досвіду формування та реалізації прикордонної політики, що упроваджується з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості кордонів ЄС. Встановлено, що стратегічними пріоритетами прикордонної політики для країн-членів ЄС є забезпечення надійної охорони та захисту кордонів ЄС, організація і впровадження ефективного прикордонного контролю та створення дієвих механізмів протидії транскордонній злочинності. Охарактеризовано три типи прикордонної політики, що наразі реалізуються країнами світу.

The article highlights the results of analyzing the European experience of forming and fulfilling the border policy, introduced for the purpose of safeguarding the sovereignty, territorial integrity and inviolability of the EU borders. It has been defined that the border policy strategic priorities for the EU member states are to ensure the reliable protection and defense of the EU borders, to organize and introduce an efficient border control and to create effective mechanisms of trans-border crime counteraction. Three types of border policy, currently carried out by different countries of the world, have been characterized.

Ключові слова: безпека державного кордону, державний кордон, недоторканність державного кордону, прикордонна політика, територіальна цілісність, світовий досвід.

Key words: the state border safety, the state border, the state border inviolability, border policy, territorial integrity, global experience.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Реалізація прикордонної політики — складний і динамічний процес, який характеризується різновекторною спрямованістю та динамічними змінами. Його здійснення передбачає залучення значної кількості різних за складом, призначенням та можливостями сил і засобів. Критерієм для оцінки ефективності прикордонної політики є рівень прикордонної безпеки.

Питання забезпечення охорони та захисту державного кордону є ключовим принципом у загальному контексті світового порядку та характеру міжнародних відносин і загального миру, забезпечення міжнародної безпеки. Ці принципи закріплені в Статуті ООН, визнані усіма державами і на них ґрунтуються усі документи, що фіксують міжнародні угоди і домовленості, та спрямовані на стабілізацію міжнародних відносин та врегулю-

вання різноманітних військових конфліктів, обмежуючи їх певними нормативними документами.

До основних принципів відносяться: принцип суверенної рівності держав — кожна держава зобов'язана поважати суверенітет інших учасників міжнародних відносин, їх право в межах власної території здійснювати державну владу без якого-небудь втручання з боку інших держав; принцип непорушності державних кордонів, складовими якого є: визнання вже існуючих кордонів, відмова від яких-небудь територіальних претензій і посягань на кордони будь-якої іншої держави; принцип територіальної цілісності держави — держави повинні утримуватися від будь-яких дій, направлених на порушення національної єдності і територіальної цілісності будь-якої іншої держави; принцип співпраці — держави зобов'язані здійснювати міжнародну співпрацю у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, а також повинні підтримувати міжнародний мир і безпеку [1].

Разом з тим, глобалізація і формування під її впливом світового порядку породжують нові виклики й загрози, зокрема переміщення через державні кордони зброї масового ураження, ядерних технологій, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, контрабанда та незаконна міграція, що, у свою чергу, зумовлюють всю світову спільноту до пошуку та запровадження нових ефективних механізмів реалізації державної політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що розгляд проблемних питань договірно-правового оформлення державного кордону України міститься у наукових дослідженнях А.Л. Боднаря, А.М. Дьогтяря, М.О. Трюхана, М.М. Литвина, Б.Д. Трегубова, М.А. Нартова та ін.; організаційно-правові особливості забезпечення прикордонної безпеки як самостійної складової національної безпеки — у працях М.М. Литвина, А.М. Махнюка, О.В. Ананьїна, В.С. Нікіфоренка, О.А. Бінковського, І.С. Катеринчука, Ю.П. Мисюк, В.Ф. Єрмоловича, О.В. Кутіліна та ін.; окремі аспекти проблематики становлення й розвитку системи державного управління прикордонною безпекою — у роботах В.М. Серватюка, П.А. Шишоліна, О.В. Алтуніна, О.Є. Коротюка, О.Г. Мельникова, С.Р. Столярука, А.С. Сіцінського, М.Ю. Цибровського та інших.

Відаючи належне науковцям, у чиїх працях розглядалися окремі аспекти прикордонної діяльності, необхідно зауважити, що дослідження питань забезпечення національної безпеки у сфері прикордонної безпеки загалом, окремі її аспекти щодо аналізу світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону залишаються недостатньо вивченими і потребують подальших наукових досліджень з урахуванням нових загроз у прикордонній сфері.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз досвіду країн-членів Європейського Союзу щодо реалізації політики безпеки у сфері охорони та захисту державного кордону.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гарантування безпеки і громадського порядку є обов'язком кожної держави. Прикордонні служби є важливою ланкою в системі державної безпеки кожної з країн, а охорона державного кордону відноситься до головних функцій держави. Кожна держава має певну систему управління охороною кордону і контролю за прикордонним рухом. Ця система відповідним чином обумовлює внутрішню і зовнішню безпеку держави.

З перших кроків створення ЄС його засновники виходили з основоположної ідеї щодо щільного позитивного зв'язку між інтеграцією і прозорістю кордонів. Зокрема вже у преамбулі одного з Римських договорів (1957 р.), який започаткував Європейську економічну спільноту, зазначалося, що економічний та соціальний прогрес має долати бар'єри, які розділяють Європу. Існуючі розбіжності між країнами-членами мають бути усунені завдяки створенню єдиного простору для переміщення людей, товарів, послуг, капіталу, що передбачає відкриті кордони всередині Спільноти [2].

Відповідно до основоположних засад багатьох теорій інтеграції інтеграційні процеси долають політичні, соціальні та економічні кордони і полегшують перетинання внутрішніх кордонів наднаціональної організації. Таким чином, свобода пересування постає як одна з суттєвих рис інтеграції, що створює почуття спільноти і загальну європейську ідентичність.

З іншого боку, існує перспективне бачення національних урядів країн-членів ЄС, де поняття безпеки має пріоритет перед свободою пересування. Відповідно, держави мають право контролювати власні кордони, а також рух громадян інших держав всередині та між державами, що завжди вважалося суттєвою ознакою національного суверенітету.

При цьому слід наголосити на деяких відмінностях у визначенні кордонів, що існують у вітчизняній традиції та у західній науковій думці. У вітчизняній науковій думці кордони розуміють таким чином "...вони відділяють територію однієї держави від іншої, визначають межі державної території з усіма ресурсами, що є матеріальною умовою існування суспільства". Представники західної наукової думки Д. Андерсон та Л. О'Довд розуміють кордони наступним чином: "...вони становлять ув'язнення; своєрідні ворота із "зовнішнім світом" та виконують функції: захисну та сфер можливостей і/або небезпеки; зони контакту і/або конфлікту; співпраці і/або конкуренції" [3, с. 595].

Відповідно до бачення фахівців, які у міжнародних відносинах відстоюють позиції реалізму, усі державні кордони, як і територія, є неподільними і держава має повний контроль над її делімітованою територією. Для реалістів держава базується на території. Отже, повага до територіальної цілісності усіх держав у визначених кордонах є найважливішим принципом міжнародних відносин. Однак на практиці кордони не завжди ясні та часто суперечливі. У світі, де водночас відбуваються тенденції глобалізації та регіоналізації, виникає багато конфліктів стосовно територіальних претензій. Кордони й досі остаточно не визначені у багатьох місцях світу, навіть в Європі, хоча вони слугують для захисту суверенітету і безпеки.

Незважаючи на глобалізацію та тенденцію до відкриття кордонів держави й досі виявляють велику зацікавленість в утриманні контролю та влади над економічним простором, забезпеченням благополуччя громадян, а також соціальним порядком й згуртованістю.

Тривалий час у наукових розвідках відслідковувалися дві протилежні тенденції: стирання кордонів, що є наслідком функціональної взаємозалежності та інституціональної взаємодії країн-учасниць наднаціонального об'єднання [4], та побудова нових кордонів, що відтворюють новий державотворчий процес [5].

Перший напрям свідчить про інтенсифікацію крос-прикордонних відносин та партнерства, в той час як інший — про посилення контролю за імміграцією та фізичними кордонами держав [6]. Зовнішня політика країн-членів ЄС у переважній більшості відображає погляди класичного реалізму. Це концепція, що підкреслює центральну роль держави у міжнародних відносинах, де головним пріоритетом виступають національні інтереси. З урахуванням нової хвилі міграції, яка відбулася в останні роки з Північної Африки та Близького Сходу, держави також посилюють свої функції головних регуляторів міграційних потоків.

У світлі останніх подій в Європі все більше громадян переконуються, що міжнародні відносини залишаються, насамперед, відносинами між суверенними державами, а роль інших суб'єктів таких, як міжнародні організації, є у багатьох відношеннях похідною.

Європа без кордонів з самого початку виступала ядром європейського проекту. Відповідно до ідеалів ЄС, лінії демаркації території залишають своє політичне значення, але воно зменшується перед обличчям нових політичних, економічних, соціальних, технологічних та інформаційних тенденцій [7, с. 13]. Базовий парадокс європейської інтеграції полягає в тому, що зменшення важливості кордонів всередині ЄС заснований на визнанні національних кордонів країн-членів [8, с. 239]. Прогрес євроінтеграції тримається на визнанні кордонів країн-членів, що гарантує їхнє подальше існування та значення.

У свою чергу Х. Грабе також стверджує, що ідея пом'якшення кордонів шенгенській зоні має водночас працювати на зміцнення зовнішніх кордонів [9, с. 527]. Це створює більш великий простір вільного переміщення людей, товарів, послуг, капіталу, проте вхід на цю територію має жорстко контролюватися.

Наразі відбувається зміцнення, технічне переобладнання кордонів, однак це не означає обмеження персональної свободи і порушення прав людини. Кордони ЄС перетворюються на райони морально-політичної конфронтації, захисту проти порушення прав людини. Як стверджує Є. Хеллдорфф: "...політика ЄС рухається між двома конфліктуєчими темами: з одного боку інтеграція, що заснована на демократії, верховенстві права та поваги до прав людини, а з іншого боку — безпека і захист кордонів, що дозволяє вільно пересуватися європейцям" [10].

Ключовим документом, який встановив територію без кордонів для вільного пересування, стала Шенгенська угода, яка була підписана 14 червня 1985 року, і у перші роки виступала у якості міждержавної угоди між Економічним Союзом Бенілюксу, ФРН та Францією [11].

Потім до неї додалася Конвенція про застосування Шенгенської Угоди або Шенгенська Конвенція (1990 р.), яка набула чинності 26 березня 1995 року.

Однак вільне пересування повинно супроводжуватися контролем держав та їх відповідальністю за зовнішні кордони на користь усіх країн шенгенської зони, що повинно досягатися кооперацією правоохоронних систем для забезпечення високої безпеки між країнами, в той час як контроль кордонів між країнами всередині зони скасовується. Таким чином, угода мала дві сторони: вона мала на меті забезпечити вільне пересування подорожуючих, мігрантів та робочої сили всередині Шенгену, а також посилити контроль на зовнішніх кордонах, зменшуючи незаконну міграцію. Кожна країна зобов'язалася враховувати інтерес усіх країн-членів і не допускати проникнення на територію іноземних представників, які несуть загрозу суспільній політиці, національній безпеці та міжнародним відносинам будь-кого з представників Шенгену [12].

Варто звернути увагу на той факт, що, незважаючи на ідеалізацію законодавства ЄС, його змістовну та процедурно-процесуальну складову, у багатьох випадках організаційно-правова практика ЄС, як і окремих його країн-членів, далека від досконалої. Особливе занепокоєння викликають невиправдані зволікання з введенням в дію нагальних змін до законодавства, відсутність оперативного реагування на нові небезпеки, загрози, виклики та ризики. Це обумовлено бюрократичними процедурами узгодження спільних дій держав ЄС, конкуренцією між різними структурами Європейської Ради, Єврокомісії, Європарламенту, зони відповідальності яких чітко не розмежовані. Дає ознаки і конфлікт між національними інтересами державами за загальними цілями спільноти.

Тривалий час головна увага ЄС була прикута до забезпечення безпеки зовнішніх кордонів ЄС, у тому числі у інституціональній площині. Ще у грудні 2001 року Європейська Рада оголосила, що покращене управління зовнішніми кордонами ЄС буде сприяти боротьбі проти тероризму, нелегальній міграції та торгівлі людьми [13, с. 168]. Це актуалізувало деякі інструменти, процедури та технології стосовно уніфікації та підвищення значення контролюючих механізмів. Згодом, у 2002 році в межах Учасників загальної частини зовнішнього кордону (External Border Practitioners Common Unit) були створені шість спеціальних національних центрів з прикордонного контролю, з метою сприяння розширенню співробітництва у галузі міграції, надання притулку та забезпечення безпеки. І, зрештою, у 2004 році була створена Європейська агенція з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX), яка постала як організаційна складова Гаазької програми [14].

FRONTEX виступав у якості застосування неофункціональної спроби об'єднати країни-члени ЄС тим, щоб змінити фокус розгляду внутрішньої міграції на міграцію з третіх країн, які несуть з собою головну загрозу. Відтак, FRONTEX зосередив увагу насамперед на переміщення негромадян ЄС [15]. Він просуває, координує і розвиває управління кордонами ЄС відповідно до кон-

цепції інтегрованого управління ними. Разом з тим слід зазначити, що FRONTEX підкреслює важливість збереження національного суверенітету кожної держави. Ось чому кожна країна має відповідальність за власні кордони, незалежно від координації та допомоги з боку агенції ЄС.

FRONTEX використовує три механізми вхідного контролю — відряджання імміграційних офіцерів зв'язку в треті країни, кар'єрні санкції та візові вимоги ЄС. Офіцери зв'язку розміщуються відповідно для полегшення обміну інформацією і для дослідження трендів імміграції [16]. Крім того, завдяки двостороннім угодам FRONTEX запроваджує операції на територіях країн, що не є членами ЄС для запобігання відправки іммігрантів морем.

Разом з тим не зайвим буде ще раз акцентувати увагу, що нові загрози прикордонній безпеці та їх зростаючий потенціал потребують розроблення і впровадження цілеспрямованої державної політики у цій сфері.

Аналіз зарубіжного досвіду формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки дозволяє виділити три типи прикордонної політики, а саме:

1) перший тип — так звана "політика прикордонних бар'єрів", яка передбачає охорону та оборону державних кордонів переважно військовими силами та засобами;

2) другий тип — так звана "політика захисту державних кордонів спільними зусиллями", яка спрямована на колективний захист національних державних кордонів спільно із суміжними державами;

3) третій тип — так звана "політика спільного прикордонного простору", яка передбачає здійснення захисту державних кордонів наднаціональним органом з питань прикордонної безпеки.

Характерними особливостями реалізації політики безпеки у сфері охорони та захисту державного кордону тільки військовими (правоохоронними) силами та засобами, яка здійснюється деякими державами світу (Індія, Саудівська Аравія, Пакистан, Північна Корея та Ізраїль) в умовах військової інтервенції з боку суміжних держав, або безпосередньої загрози такої інтервенції, та передбачає: забезпечення постійної бойової готовності до захисту та охорони державного кордону від раптового збройного вторгнення суміжної держави; використання оперативних, розвідувальних, контрольно-розвідувальних та інших спеціальних заходів; забезпечення значної військової присутності у прикордонних регіонах із суміжними державами; створення потужної розгалуженої мережі системи інженерно-технічних споруд та загорож, мінування частини державного кордону [17, с. 126].

Реалізація політики безпеки у сфері охорони та захисту державного кордону тільки військовими (правоохоронними) силами та засобами є комплексом режимних, оперативних, військових, інженерно-технічних та спеціальних заходів, що спрямовуються державами на забезпечення постійної бойової готовності військових підрозділів для захисту та охорони державного кордону, створення розгалуженої системи інженерних споруд та загорож з метою захисту суверенітету та територіальної цілісності [18, с. 149].

Реалізація політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону тільки спільними зусиллями із суміжними державами (наприклад, сухопутна ділянка спільного державного кордону між Сполученими Штатами Америки та Канадою) передбачає такі заходи: впровадження із суміжними державами комплексу правових, політичних, дипломатичних та інших спеціальних заходів для забезпечення надійної охорони та захисту спільної ділянки державного кордону; здійснення спільного прикордонно-митного контролю, розбудова пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури; створення із суміжними державами єдиної системи попередження щодо нейтралізації злочинів транскордонної спрямованості; забезпечення ритмічного функціонування пунктів пропуску та комфортного перетинання спільного державного кордону та ін. [17, с. 126].

Третій тип політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки, так звана "політика спільного прикордонного простору", спрямований на упровадження державами колективних механізмів охорони та захисту державних кордонів спільними зусиллями. На сьогодні ця прикордонна політика упроваджена країнами-членами ЄС, має багатосторонній формат та передбачає: впровадження країнами-членами ЄС системних рішень у галузі державного управління із забезпечення безпеки зовнішніх кордонів країн-членів ЄС; упровадження єдиної прикордонної політики, правил та процедур охорони та захисту внутрішніх кордонів ЄС; утворення спільного прикордонного простору шляхом забезпечення прикордонної безпеки на зовнішніх кордонах ЄС; створення та забезпечення функціонування політичних, військових, оперативних, безпекових та інших наднаціональних механізмів прикордонної політики з охорони зовнішнього кордону ЄС; проведення спільних операцій з прикордонного контролю; скасування будь-яких видів контролю на внутрішніх кордонах ЄС та посилення прикордонного режиму на зовнішніх кордонах ЄС; проведення системного аналізу ризиків та вжиття адекватних заходів із мінімізації протиправної діяльності на зовнішніх кордонах ЄС; проведення спільних розслідувань протиправної діяльності на кордонах ЄС.

Звертаємо увагу, основним механізмом реалізації Європейським Союзом прикордонної політики стало інтегроване управління кордонами (так званий "інтегрований прикордонний менеджмент" — Integrated Border Management, далі — IBM). У грудні 2006 року Рада з юстиції і внутрішніх справ ЄС визначила такі компоненти IBM: прикордонний контроль (огляд і нагляд) згідно з визначенням Шенгенського кодексу про кордони, у т.ч. аналіз відповідних ризиків і поліцейська розвідка; виявлення і розслідування транскордонних злочинів у координації зі всіма компетентними правоохоронними органами; координація та узгодження діяльності країн-членів ЄС, організацій та інших органів ЄС; міжвідомча співпраця з управління кордонами (прикордонна охорона, митниця, поліція, державна безпека й відповідні їм органи) і міжнародна співпраця; чотирирівнева модель управління доступом (заходи в третій країні, співпраця із сусідніми країнами, прикордонний контроль, заходи контролю в зонах вільного переміщення осіб, включаючи повернення незаконних мігрантів) [19, с. 34].

Концепція IBM передбачає тісну співпрацю на національному, міжвідомчому, а також на міжнародному, регіональному, багатосторонньому і двосторонньому рівнях, зокрема через FRONTEX. З огляду на це, надважливим завданням є укладання міжнародних (міждержавних) угод щодо управління кордонами.

Стратегічне завдання, яке ставлять перед собою країни-члени ЄС, полягає у забезпеченні відповідності між рівнем прикордонної безпеки і загрозами і ризиками, що виникають на кордоні, не створюючи при цьому надмірних перешкод для транскордонного співробітництва й вільного руху людей. Розв'язання цього завдання досягається шляхом впровадження IBM. При цьому зона безпеки передбачає спільну боротьбу зі злочинами, зокрема тероризмом, торгівлею людьми, злочинами проти дітей, торгівлею наркотиками і зброєю, корупцією і шахрайством.

Бажаним результатом запровадження IBM є перетворення кордонів на значну перешкоду для тих, кого не бажать бачити на території ЄС, і технологічно забезпечений, логічний, послідовно-структурований прикордонний контроль, який не стане на заваді для осіб, які подорожують легітимно, а навіть прискорити процедури пропуску через кордон.

Разом з тим, зміна геополітичної ситуації, поява нових викликів і загроз, зокрема "гібридна війна", яка ведеться Російською Федерацією проти України, а також світова міграційна криза зумовлюють ЄС до пошуку та запровадження нових ефективних механізмів реалізації державної політики у сфері забезпечення прикордонної безпеки.

Так, у 2016 році в межах заходів щодо підвищення рівня безпеки зовнішніх кордонів ЄС на тлі наростаючих хвиль міграції Європарламентом схвалено проект створення в ЄС єдиної європейської прикордонної і берегової охорони на базі діючого прикордонного агентства FRONTEX, яку створено з метою забезпечення сильного і спільного управління зовнішніми кордонами, ефективного керування міграцією, підвищення внутрішньої безпеки ЄС. Нова структура підтримує, відстежує і в разі необхідності зміцнює національні прикордонні служби, зосередившись насамперед на ранньому виявленні та усуненні недоліків в управлінні зовнішніми кордонами.

ВИСНОВКИ

Аналіз світового досвіду реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону дає підстави стверджувати, що її пріоритетним завданням є забезпечення територіальної цілісності кожної держави, недоторканності її кордонів шляхом: попередження незаконного проходження лінії державного кордону; організації захисту та охорони державного кордону; попередження та протидії транскордонній організованій злочинності, насамперед міжнародному тероризму, незаконній міграції, контрабанді зброї і боєприпасів, наркотичних засобів тощо.

Політика ЄС у сфері прикордонної безпеки є досить гнучкою, постійно трансформується з урахуванням вже існуючих і можливих загроз, тому існує ризик "транзиту" норм, підходів, концепцій, які виявилися неефективними або мають суто регіональний характер, і їх засто-

сування створить додаткові перешкоди для розвитку національної системи прикордонної безпеки. Разом з тим саме багатосторонній формат є найбільш гарантованим механізмом реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону.

Перспективою подальших досліджень даної проблематики є дослідження місця прикордонних служб у системі органів публічної влади європейських країн та сучасного стану взаємодії між ними.

Література:

1. Заключний акт Наради з питань безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 року // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. — 1977. — Вып. XXXI. — С. 544—589.
2. Treaty establishing the European Economic Community (25 March 1957 year) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf
3. Anderson J. Border, border regions and territoriality: Contradictory meanings, changing significance / J. Anderson, L. O'Dowd // *Regional Studies*. — 1999. — Vol. 37, No 7. — P. 593—604.
4. Perkmann M. Cross-border regions in Europe / M. Perkmann // *European Urban and Regional Studies*. — 2003. — Vol. 10, No. 2 — P. 153—171.
5. Scott J. Reflections on EU territoriality and the "bordering" of Europe / J. Scott, H. Van Houtum // *Political Geography*. — 2009. — Vol. 28, No. 5. — P. 271—273.
6. Van Houtum H. The fabrication of borders. Europe's shame: Death at the borders of the EU / H. Van Houtum, F. Boedeltje // *Antipode* — 2009. — Vol. 41, No. 2. — P. 230—236.
7. Newman D. On Borders and Power: a Theoretical Framework. / D. Newman // *Journal of Borderland Studies*. — 2003. — Vol. 18, No. 1. — P. 13—25.
8. Diez T. The Paradoxes of Europe's Borders / T. Diez // *Comparative European Politics*. — 2006. — No 4 (2/3). — P. 235—252.
9. Grabe H. The Sharp Edges of Europe: Extending Schengen Eastwards / H. Grabe // *International Affairs*. — 2000. — Vol. 76. — No. 3. — P. 519—536.
10. Helldorff J. Von. The EU Migration Dilemma. Heinrich Boll Stiftung [Електронний ресурс] / J. Von Helldorff // Режим доступу: <https://eu.boell.org/en/2015/09/03/eu-migration-dilemma>
11. Collett E. Faltering Schengen Cooperation? The Challenge to Maintaining a Stable System. In *Managing Borders in an Increasingly Borderless World* // E. Collett; edited by Randall Hansen and Demetrios G. Papademetriou. — Washington DC: Migration Policy Institute, 2013. — 140 p.
12. Carr M. Fortress Europe, Dispatches from a Gated Community / M. Carr. — London: Hurst and Company, 2012. — 256 pp.
13. Hobbing P. Integrated Border Management at the EU Level. In *Security Versus Freedom — a Challenge for europe's future* // P. Hobbing; edited by T. Balzacq and S. Carrera. — Hampshire: Ashgate, 2006. — P. 155—182.

14. The Hague Programme: ten priorities for the next five years. The Partnership for European renewal in the field of Freedom [Електронний ресурс] // Security and Justice [COM(2005) 184 final — Official Journal C 236 of 24.9.2005]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=uriserv:l16002>

15. Heijer M. Den. Europe and Extraterritorial Asylum / M. Den. Heijer. — Oxford: Hart Publishing Ltd., 2012. — 360 pp.

16. Lemberg-Pedersen M. Forcing Flows of Migrants: European Externalization and Border-induced Displacement. In The Border Multiple, The Practicing of Borders Between Public Policy and Everyday Life in a Rescaling Europe // M. Lemberg-Pedersen; edited by Dorte Jagetic Andersen, Martin Klatt and Marie Sandberg. — Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2012. — P. 39—73.

17. Нікіфоренко В.С. Світовий досвід реалізації політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону / В.С. Нікіфоренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2015. — № 18. — С. 125—127.

18. Лисак П.П. Аналіз зарубіжного досвіду формування та реалізації прикордонної політики / П.П. Лисак // Інвестиції: практика та досвід. — 2014. — № 22. — С. 148—151.

19. Інтегроване управління кордонами: підручник / М.М. Литвин. — Хмельницький: Вид-во НАДПСУ. — 2011. — 496 с.

References:

1. Collected treaties, agreements and conventions concluded by the USSR with foreign states (1977), "Final Act of the Meeting on Security and Cooperation in Europe of 1 August 1975", Collected treaties, agreements and conventions concluded by the USSR with foreign states, vol. XXXI, pp. 544—589.

2. European Economic Community (1957), "Treaty establishing the European Economic Community", available at: http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf (Accessed 15 Oct 2017).

3. Anderson, J. and O'Dowd, L. (1999), "Border, border regions and territoriality: Contradictory meanings, changing significance", Regional Studies, vol. 37, no 7, pp. 593—604.

4. Perkmann, M. (2003), "Cross-border regions in Europe", European Urban and Regional Studies, vol. 10, no. 2, pp. 153—171.

5. Scott, J. and Van Houtum, H. (2009), "Reflections on EU territoriality and the "bordering" of Europe", Political Geography, vol. 28, no. 5, pp. 271—273.

6. Van Houtum, H. and Boedeltje, F. (2009), "The fabrication of borders. Europe's shame: Death at the borders of the EU", Antipode, vol. 41, no. 2, pp. 230—236.

7. Newman, D. (2003), "On Borders and Power: a Theoretical Framework", Journal of Borderland Studies, vol. 18, no. 1, pp. 13—25.

8. Diez, T. (2006), "The Paradoxes of Europe's Borders", Comparative European Politics, vol. 4 (2/3), pp. 235—252.

9. Grabe, H. (2000), "The Sharp Edges of Europe: Extending Schengen Eastwards", International Affairs, vol. 76, no. 3, pp. 519—536.

10. Von Helldorff, J. (2015), "The EU Migration Dilemma", Heinrich Boll Stiftung, available at: <https://eu.boell.org/en/2015/09/03/eu-migration-dilemma> (Accessed 15 Oct 2017).

11. Collett, E. (2013), Faltering Schengen Cooperation? The Challenge to Maintaining a Stable System. In Managing Borders in an Increasingly Borderless World, Migration Policy Institute, Washington DC, USA.

12. Carr, M. (2012), Fortress Europe, Dispatches from a Gated Community, Hurst and Company, London, UK.

13. Hobbing, P. (2006), "Integrated Border Management at the EU Level. In Security Versus Freedom", Challenge for Europe's future, pp. 155—182.

14. European Union law (2005), "The Hague Programme: ten priorities for the next five years. The Partnership for European renewal in the field of Freedom", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=uriserv:l16002> (Accessed 15 Oct 2017).

15. Heijer, M. Den. (2012), Europe and Extraterritorial Asylum, Hart Publishing Ltd., Oxford, UK.

16. Lemberg-Pedersen, M. (2012), Forcing Flows of Migrants: European Externalization and Border-induced Displacement. In The Border Multiple, The Practicing of Borders Between Public Policy and Everyday Life in a Rescaling Europe, Ashgate Publishing Limited, Surrey, UK, pp. 39—73.

17. Nikiforenko V.S. (2015), "World experience in implementing security policy in the field of protection and state border protection", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 18, pp. 125—127.

18. Lysak P.P. (2014), "Analysis of foreign experience in the formation and implementation of border policy", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 148—151.

19. Lytvyn, M.M. (2011), Intehrovane upravlinnia kordonamy [Integrated border management], Vyd-vo NADPSU, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2017 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73